

PIOTR LISZKA CMF
WROCLAW

ŚRODOWISKO HISTORYCZNO-GEOGRAFICZNE ASTROLOGII¹

Astrologia rozwijała się w różnych środowiskach kulturowych, w różnych epokach i w różnych miejscach geograficznych. W zależności od danego środowiska astrologia była formą naukowej astronomii albo bardziej była powiązana z wierzeniami religijnymi. Gdy jest świadomość jej specyfiki względem astronomii i uprawiana jest świadomie w sensie tajemnej wiedzy dostępnej tylko dla wtajemniczonych, staje się czynnikiem wpływającym na kulturę danego społeczeństwa.

1. Ośrodki astrologii

Wspólne cechy astrologii, ale też specyficzne różnice kulturowe widoczne są w różnych rejonach geograficznych i w różnych religiach. Ta część artykułu zwraca uwagę na zachodnią i wschodnią Azję. Nurt hellenizmu wymieszał poglądy rodzime z poglądami innych kultur i nadał kształt astrologii uprawianej również w ramach judaizmu i chrześcijaństwa.

a) Bliski Wschód

W starożytności astrologią była ściśle związana z astronomia. Użyteczność praktyczna wiązała się z przekonaniem o boskości gwiazd i ich zdolności kierowania losem człowieka. Dla jednych ważna była informacja dotycząca kierunku drogi, dla drugich świadomość, że są kierowani przez moce kierującymi losami poszczególnych ludzi i całego świata. Najstarsze informacje o starożytnej astrologii zapisane są na ceglanych tabliczkach chaldejskich i papirusach egipskich. Informują one, że „już za króla Sargona I (3800 lat przed Chr.) notowano dane astrologiczne”². Zaintereso-

¹ Artykuł ten nawiązuje do artykułu *Panteistyczny charakter astrologii*, „Częstochowskie Studia Teologiczne” XLIII 2015, s. 37-50.

² A. Zwoliński, *Tajemne niemoce*, Warszawa 2000, s. 61.

wani obserwowaniem gwiazd byli przede wszystkim marynarze i nomadzi wędrujący przez pustynię, przemieszczający się z miejsca na miejsce. Obserwowanie gwiazd służyło do określenia miejsca pobytu i wyznaczenia kierunku dalszej wędrówki. Dla lepszej orientacji i porozumiewania się wymyślano dla gwiazd i gwiazdozbiorów różne nazwy. Nazwy te pochodzą prawdopodobnie od pasterzy, którzy na co dzień mieli do czynienia z nazwami zwierząt³. Środowiskiem geograficznym sprzyjającym rozwojowi astrologii były ludy z rejonu Azji Przedniej i wschodniej części basenu Morza Śródziemnego, które przeważnie lub wręcz wyłącznie żyły z hodowli bydła⁴.

Starożytna astrologia egipska nawiązywała do biblijnego Abrahama oraz do legendarnego Hermesa. Postać biblijna Abrahama również została włączona w obszar egipskich legend. Abraham miał nauczać astrologii Egipcjan i Fenicjan. Z tego środowiska czerpał wiedzę Mojżesz⁵. Niektóre pisma astrologiczne przypisywane Hermesowi powstały już w II albo nawet w III w. przed Chr., „natomiast *Corpus hermeticum* i *Asclepius* pomiędzy 100 a 300 r. po Chr. W tym samym czasie pisma astrologiczne tworzone w całym ówczesnym świecie, przez mędrców indyjskich perskich, chaldejskich i żydowskich⁶.

Wzmiankowana w tekstach biblijnych astrologia chaldejska w czasach biblijnych miała już rozwiniętą formę, była to wiedza rozbudowana i przemyślana. Św. Paweł zapewne myślał też o astrologii chaldejskiej, mówiąc o „mądrości władców tego świata” (por. 1 Kor 2,6).⁷ Wiedza ta utraciła pierwotną niewinność i zwyczajność, którą miała wtedy, gdy wskazywała kierunek drogi w realiach tego świata. Stała się wysublimowanym narzędziem dla uzyskania władzy nad światem. Coraz bardziej wiązała się z okultystycznymi wierzeniami i praktykami, torując drogę w zaświaty⁸.

Nomadzi arabscy w VII wieku, w czasach Mahometa, byli poganami, oddającymi gwiazdom cześć religijną. Kult astralny nie był traktowany przez nich zbyt poważnie, nie absorbował ich myśli, nie przenikał całości życia. Mahomet urodził się w środowisku arabskich nomadów, których religia zbyt nie interesowała. Ateizujące pogaństwo tylko ocierało się o środowiska wielkich religii: o judaizm, religie staroirańskie a w niektórych regionach o herezje chrześcijańskie. U arabskich nomadów idolatria, czyli kult przyrody ziemskiej, przeplatała się z astrolatrią, czyli kultem gwiazd. W tej sytuacji można było zaledwie odczuwać istnienie Kogoś, kto jest ponad całym światem, jako jedyny stwórca⁹.

³ Zob. J. Schwabe, *Archetyp und Tierkreis. Grundlinien einer kosmischen Symbolik und Mythologie*, Basel 1951, s. 27.

⁴ Zob. W.-E. Peuckert, *Astrologie. Geschichte der Geheimwissenschaften*, Stuttgart 1960, s. 22; Por. M. Lurker, *Przesłanie symboli w mitach, kulturach i religiach*, tłum. R. Wojnakowski, Kraków 1994, s. 131.

⁵ Por. P. A. Redpath, *Odyseja mądrości. Od filozofii do transcendentalnej sofistyki*, Lublin 2003, s. 83.

⁶ Zob. A. J. Festugière, *La révélation d'Hermès Trismégiste*, T. 1-4, Paris 1950-1954; Por. J. Czerkawski, *Humanizm i scholastyka. Studia z dziejów kultury filozoficznej w Polsce w XVI i XVII wieku*, Lublin 1992, s. 109.

⁷ Por. A. Siemieniowski, *Ścieżką nauki do Boga. Nauki przyrodnicze i duchowość w starożytności i w średniowieczu*, Wrocław 2009, s. 70.

⁸ Por. Tamże, s. 71.

⁹ Por. M. Asín Palacios, *Abenmasarra y su escuela. Orígenes de la filosofía hispano-musulmana*, Madrid 1914, s. 5.

Astrologia na bliskim Wschodzie była praktykowana nie tylko przez pogan, lecz również w środowisku żydowskim, chrześcijańskim, a później też w środowisku islamskim. Na początku IX wieku w Bagdadzie powstała szkoła *Mędrców z Harrān*. (217/832), zajmujących się astrologią chaldejską. Mieszali oni islam z religią astralną. Ich mistrzami byli Hermes i Agathodaimón, myśliciel neoplatoński i neopitagorejski, astronom i matematyk, otwarty na astrologię chaldejską, który przetłumaczył wiele dzieł astronomicznych i matematycznych¹⁰. Wielu mędrców irańskich wprowadzało do islamu swoją wiedzę alchemiczną, astrologiczną, astronomiczną, botaniczną i medyczną, pomieszaną z „mądrościami” greckimi, manichejskimi, nestoriańskimi, religią Zaratrusty, a nawet buddyjskimi¹¹. Najbardziej znana jest jednak astrologia islamska, powstała pod wpływem Sabejczyków z Haran, która rozwijała się w całej Syrii. Powiązana była z kosmologią nieba i astronomią. Stamtąd, w IX wieku, przedostała się na Półwysep Pirenejski. Znanym reprezentantem tego nurtu jest Salomon ibn Gabirol¹².

b) Daleki Wschód

Ważnym środowiskiem astrologii w starożytności na Dalekim Wschodzie były Chiny. Astrologia chińska wykreowała mit Białej Góry, którego odpowiednikiem w mitologii greckiej jest hiperborejskie Thulé, natomiast u starożytnych Tolteków – Tula Atlante. W indyjskim sanskrycie *Tula* oznacza taniec i wiąże się z zodiakalnym symbolem wagi. Tradycja chińska zlokalizowała niebiańską wagę w gwiazdozbiore Wielkiej Niedźwiedzicy. Gwiazdy były porządkowane, miała charakter monarchiczny, w ten sposób konstruowały wielką architekturę Wszechświata. W centrum Uniwersum znajduje się Imperator, synteza światła i ciała, który jest mostem kosmicznym łączącym Niebo z Ziemią, jednoczącym stabilność kosmosu z historią ludzkości. Odzwierciedleniem kosmicznego centrum jest cesarz, który stoi na czele dynastii, zapewniając ład kosmiczny i ziemski. Rozumieli to nawet przeciwnicy władzy cesarskiej. Przywódca rebelii w Taiping, w roku 1851, Hung Chi-Wang przyjął tytuł niebiańskiego Króla i nadał nazwę swemu królestwu *Niebiańskie Królestwo Pokoju*. Oficjalnym motywem politycznych przewrotów było przywrócenie społecznego i kosmicznego ładu¹³. Mao podziwiał chińskiego cesarza Shi-Huang-Ti, którego Hegel uważał za architekta totalitaryzmu absolutnego¹⁴. Marks dokonał syntezy tej my-

¹⁰ Zob. M. Cruz Hernandez, *Historia del pensamiento en Al-Andalus (1)*. Historia, Sevilla, 1985, s. 40. Najbardziej znanym tłumaczem był Tābit ibn Qurya al-Harrānī (211/826-292/904).

¹¹ Por. Tamże, s. 41.

¹² Por. J. Ochman, Średniowieczna filozofia żydowska, (*Historia filozofii żydowskiej*, t. 2), Kraków 1995, s. 332.

¹³ Por. J. Fueyo, *La vuelta de los Buddas*, Madrid 1973, s. 404.

¹⁴ Zob. Tamże, s. 406.

śli mówiąc, że wolność to uświadomiona konieczność¹⁵. Nic dziwnego, że wzorowany ba starożytnej astrologii komunizm z taką łatwością przyjął się w Chinach. Była to swoista forma konkretyzacja starożytnej chińskiej astrologii, ściśle powiązanej z kosmologią. Kosmos to uniwersum mistyczne, uniwersum duchowe, całość duchowego działania, niepodzielne uniwersum duszy pierwotnej. Kosmologia to wiedza o kosmosie, astrologia to metoda badania kosmosu i władania nim. W swej całości kosmos jest stabilny, niezmienny, boski. Z tego względu nawet rewolucja, niszcząca wszystko, ostatecznie prowadzi do niebiańskiego ładu.

c) Chrześcijaństwo

Astrologowie z dalekich krajów pojawiają się już u zarania chrześcijaństwa, w postaci trzech mędrców, którzy przybyli do Betlejem, aby uczcić nowo narodzonego Zbawcę Świata. Znani są oni jako trzej królowie, albo trzej magowie. „*Królami* nazwał ich po raz pierwszy Tertulian (zm. 220). *Magos* jest to wyraz perski zgrecyzowany i oznacza kapłana, mędrca, a także astrologa”¹⁶. Mędrcy-astrologowie badając położenie gwiazd, odnaleźli miejsce narodzenia się Króla, którego światło przewyższało blask całego kosmosu. W myśli chrześcijańskiej symbolem Chrystusa jest słońce, symbolem Kościoła księżyc, a symbolem człowieka ziemia. Jan Paweł II w swoim liście *Novo millennio ineunte*, punkt 54, odnosząc się do tekstów św. Augustyna zachęcił chrześcijan, by byli odblaskiem Słońca-Chrystusa. Chrystus jest «światłością świata» (por. J 8,12), a zarazem wymaga od uczniów, aby też byli «światłem świata» (Mt 5,14)¹⁷.

Kościół do dziś czerpie obficie z bogatej symboliki o proveniencji astrologicznej, ale zdecydowanie sprzeciwia się pogładowi, że gwiazdy kierują losem człowieka. Myśl tę wyrażały konkretnie niektóre synody i oficjalne pisma. I Synod w Bradze (574) obłożył anatamą poglądy Pryscyliana, który mówił, że ciała ludzkie są poddane losowi gwiazd¹⁸.

2. Szkic dziejów astrologii od Średniowiecza do XXI wieku

W środowisku chrześcijański, przez wszystkie wieki astrologia rozwijała się zarówno w sensie naukowym (astronomia), jak też jako nurt nieortodoksyjny, zakorzeniony w wszelkich odmianach astrologii starożytnej, zwłaszcza judaistycznej. W miarę upływu czasu oraz wyraźniejszy był podział na astrologię i astronomię. Astrologia istniała jednak ciągle, pomimo tego, że była zwalczana zarówno przez

¹⁵ Por. Tamże, s. 411.

¹⁶ Cz. S. Bartnik, *Dogmatyka katolicka*, t. 2. Lublin 2003, s. 330.

¹⁷ Zob. A. Siemieniowski, *Ścieżką nauki do Boga. Nauki przyrodnicze i duchowość w starożytności i w średniowieczu*, Wrocław 2009, s. 178.

¹⁸ *Breviarium fidei. Wybór doktrynalnych wypowiedzi Kościoła*, red. I. Bokwa, Opracowali I. Bokwa, T. Gacia, S. Laskowski, H. Wojtowicz, wyd. 3, Poznań 2007, s. 93.

Kościół jak i przez środowiska naukowe. W Średniowieczu wyraźnego oddzielenia jeszcze nie było. Później zainteresowanie astrologią pojawiało się w sytuacjach osłabienia wiary chrześcijańskiej.

a) Początek ery chrześcijańskiej

Księga Jubileuszy, która jest rodzajem midraszu, czyli komentarzem do Rdz 1,1 i Wj 12,50, informuje, że pierwszym astrologiem był Abraham. Przynajmniej jest komentarzem hagadycznym księgi Rodzaju, którego celem było skierowanie myśli i czynów ku Bogu. Jej autorem jest prawdopodobnie kapłan o poglądach eseneńskich, z połowy II w. przed Chrystusem. Ostateczna redakcja prawdopodobnie powstała w początku królowania Jana Hirkana (r. 130 przed Chrystusem). Abraham został w niej ukazany jako Chaldeczyk biegły w astrologii (tradycja judeo-hellenistyczna), którego instynkt lub dobry anioł prowadzą do przyjęcia postawy zdecydowanie religijnej¹⁹. Według tego nurtu, astrolog to mędrzec zajmujący się problemami astrologicznymi i kosmologicznymi oraz kwestią rozumienia sensu historii. Pominięcie gnostycznej treści pozwala dostrzec astrologię jako narzędzie inspirujące do tworzenia teologii historii²⁰.

W czasach chrześcijańskich, w III wieku działał astrolog syryjski Bardesanes, filozof i poeta (Bardesanes, Bar Daisan, ur. 11 VII 154 w Edessie, zm. ok. 222). Po przyjęciu chrztu polemizował on z poglądami religijnymi Marcjona, pisał hymny i psalmy. Wiązał on człowieka z gwiazdami głosząc, że los człowieka zależy od układu ciał niebieskich. „Nowsze badania nad fragmentami zachowanych jego dzieł wykazały, że Bardesanes nie głosił gnostyckiego dualizmu, lecz swoisty rodzaj astrologii²¹”.

W IV wieku w Hiszpanii Pryscyliusz mówił o złym wpływie ciał niebieskich na ciało ludzkie i o wpływie panowania w nich sił ziemskiej materii. Opozycja nie zachodzi między ciałem a duszą, lecz między władzami tego świata, czyli mocami gwiezdnyymi a mocami Bożymi²². Argumenty przeciwko Pryscylianowi zostały usystematyzowane na synodzie w Braga w VI wieku²³.

¹⁹ Por. R. Trevijano Etcheverría, *Orígenes del cristianismo. Transfondo judío del cristianismo primitivo*, Salamanca 1995 s. 166.

²⁰ Tamże, s. 218.

²¹ A. Szafranski, *Bardesanes*, w: *Encyklopedia katolicka*, T. II, red. F. Gryglewicz, R. Łukaszyk, Z. Sułowski, Lublin 1985, 29.

²² Por. S. Fernandez Ardanaz, *El pensamiento religioso en la época hispanoromana*, (r. I), [w:] M. Andrés Martínez (red.), *Historia de la Teología Española*, t. 1: *Desde sus orígenes hasta fines del siglo XVI*, Madrid 1983, s. 150.

²³ Zob. Tamże, s. 155.

b) Średniowiecze

W Średniowieczu astrologia łączyła religię (mystycyzm nieortodoksyjny), filozofię (panteizm) i naukę (gnoza, paranauka). Szczególnie widoczne było to w dziejach średniowiecznego judaizmu²⁴. Powiązanie mistyki z filozofią i gnozą w pełni ujawniło się w postaci kabały, w której odpowiednio zarysowały się trzy nurty: mistyczny, filozoficzny i gnostyczny. Gnoza zawsze współbrzmiała z astrologią. Astrologia filozoficzna, o charakterze bardziej naukowym, była bliska naszej astronomii, natomiast astrologia połączona z wątkami religijnymi przekształciła się w astrologię kabalistyczną²⁵. Najbardziej znane księgi kabalistyczne, *Sefer Jecira(h)* (Księga Stworzenia) oraz średniowieczna *Sefer Ha-Zohar* (Księga Światła) wiązały astrologię z magią, chiromancją, demonologią i taumaturgią²⁶. Wybitnym znawcą astrologii był Abraham ben Meir ibn Ezra, urodzony w roku 1092 w Toledo, zmarły w roku 1167, uczoney i poeta żydowski. Jego astrologia miała charakter bardziej naukowy. Powiązana była z matematyką i filozofią²⁷.

Przeciwnikiem astrologii był Najślawniejszy reprezentant średniowiecznego żydowskiego arystotelizmu, Mojżesz Majmonides (1135-1204). Wpłynął on nie tylko na rozwój myśli żydowskiej, lecz również na rozwój scholastyki europejskiej, a szczególnie na poglądy Alberta Wielkiego i Tomasza z Akwinu²⁸. W dziele *Miszne Tora* oczyścił Talmudu z astrologii, wprowadzając w jej miejsce najnowsze osiągnięcia współczesnych mu nauk przyrodniczych²⁹.

Majmonides odrzucił astrologię w sensie zabobonnej paranauki, przejął jednak wszystko to, co w jej nurcie miało charakter naukowy. W tym sensie osiągnięcia starożytnej astrologii były wykorzystywane nie tylko przez uczonych żydowskich, lecz również przez filozofów i teologów chrześcijańskich. Wybitnym znawcą tak rozumianej astrologii był kataloński filozof i teolog z XIII wieku, błogosławiony męczennik Ramon Llul, którego myśl rozwinął po wielu wiekach filozof niemiecki Leibniz. Odrzucał on astrologię opartą na fantazji i nieortodoksyjnym mistycyzmie, ale przejął z jej dorobek o charakterze naukowym. Wykazywał przy tym, że wszelkie nauki naturalne wspomagają i umacniają wiarę. W aspekcie filozoficznym Llul godził arystotelizm z nurtem augustiańsko-bonawenturiańskim. W obszarze nauk przyrodniczych, oprócz astronomii interesowała go botanika i zoologia. Utworzył on koherentny system integrujący wszystkie nauki z teologią³⁰.

²⁴ Por. J. Ochman, *Peryferie filozofii żydowskiej*, Kraków 1997, s. 12.

²⁵ Tamże, s. 13.

²⁶ Zob. J. Legowicz, *Historia filozofii średniowiecza*, Warszawa 1986, s. 92; Por. P. Liszka, *Historyczna ciągłość pomiędzy New Age a starożytną gnozą*, „Studia Paradyckie” 4 (1994) s. 62.

²⁷ Zob. F. Gryglewicz, *Eben Ezra, Abraham ben Meir ibn Ezra*, w: *Encyklopedia Katolicka*, t. 1, Lublin 1989, k. 13.

²⁸ Por. S. Wielgus, *Z obszarów średniowiecznej myśli islamskiej, żydowskiej i chrześcijańskiej*, Płock 2002, s. 60.

²⁹ Por. Tamże, s. 61.

³⁰ Por. B. Parera, *La teología española desde mediados del siglo XIII hasta las primeras manifestaciones del humanismo*, w: *Historia de la Teología...*, s. 458.

c) Renesans

Renesans myśli starożytnej dotyczył nie tylko literatury pięknej i filozofii, lecz również całego obszaru, charakterystycznego dla hellenizmu. W epoce Odrodzenia rozkwiły takie starożytne nurty, jak magia, alchemia, okultyzm, hermetyzm, panteistyczny mistycyzm i astrologia³¹. Nawiązywano „do tendencji racjonalistycznych Abelarda i Lullusa, do tendencji empirycznych Rogera Bacona, do tendencji materialistycznych Davida z Dinant”³². Już w XV wieku, dla wieku nowoczesnych myślicieli astrologia była ważniejsza od Biblii i klasycznej filozofii. Człowiek był w niej ukazany jako mikrokosmos, zdeterminowany przez wszechkosmos³³. W XV wieku astrologia rozwinęła się, a nawet oddziaływała na teologię. Astrologiczny determinizm uwidocznił się w tezie o predestynacji części ludzi do zbawienia a części do potępienia. Predestynacja fascynowała przede wszystkim teologów niemieckich i hiszpańskich: Ferro Sánchez de Talavera o Calavera (*Cuestión de predestinados o precitos*), Diego de Valencia, Alonso de Medina, Martín Alonso de Córdoba (*Compendio de la fortuna*), Pedro Díaz de la Costana. Wszyscy oni wyprowadzali wniosek o predestynacji z astrologią. Wynikało to z przekonania, że w gwiazdach zapisany jest los człowieka.

W epoce Renesansu widoczny był też wpływ astrologii na przemiany społeczne. Wynikało to z połączenia astrologii z alchemią, zajmującą się transmutacją metali. Myślicielom renesansowym udało się dokonać transmutacji w umysłach ludzi oraz w realnym życiu społecznym. W czasach Renesansu, historycyzm i tradycjonalizm społeczeństwa feudalnego został zastąpiony przez naturalizm, umacniany ideologiami opartymi na astrologii. Przemiana myślenia spowodowała, że utracona została stabilność myślenia i stabilność struktur społecznych. Wcześniej zmiany historyczne były usadowione w stabilnym kosmosie. Renesans zdestabilizował zarówno treści dotyczące kosmosu, jak i sposób mówienia i wszechświecie. Gdy zabrakło stabilnego punktu odniesienia, dzieje ludzkie utraciły sens, zarówno wewnętrzny, autonomiczny, jak i uniwersalnym kosmiczny. W tej sytuacji potrzebny był nowy punkt odniesienia, stabilny i pewny. Mógł być nim tylko transcendentny wobec świata, nieruchomy Absolut. Astrologia mówiła o kosmosie oraz o ludzkości, ściśle z nim związanej, nie mogła osiągnąć Absolutu. Z tego względu pojawił się nowy podział społeczny. Podkreślanie ważności relacji z Bogiem łączyło się z odrzuceniem astrologii. Jej zwolennikami byli ci ludzie, którzy dążyli do panowania nad światem. W konkretnej sytuacji dziejowej była to nowa arystokracja, o charakterze kapitalistycznym. W Renesansie faworyzowana była astrologia i inne dyscypliny ezote-

³¹ Por. J. A. Dobrowolski, *Droga przez labirynty magii. Giambattista Della Porta (1535-1615)*, Warszawa 1990, s. 76.

³² Tamże s. 77.

³³ Por. J. Czerkowski, *Humanizm i scholastyka...*, s. 34.

ryczne, przyjmujące coraz bardziej postać magii i czarnoksięstwa. Punktem zwrotnym w historii astrologii było przejście komety Halleya nad Europą w roku 1454³⁴. W tym środowisku astrologia stała się wyznacznikiem nowoczesnego myślenia, podobnie jak jest to w XX oraz w XXI wieku. Nowe społeczeństwo odeszło od teologii i praktyki opartej o Bożą Opatrzność, a także od racjonalnego, zdrowego myślenia. W nurcie myślenia charakterystycznym dla astrologii nie liczy się prawda, lecz siła.

Już wcześniej uniwersum chrześcijańskie było rozbijane z jednej strony przez intelekt (nominalizm) z drugiej zaś przez wiedzę tajemną. W epoce Renesansu te tendencje nasiliły się. Nominalizm spowodował wiele szkód w ludzkich umysłach. Zmienił się sposób myślenia, w szczególności sposób rozumowania, a w ślad za tym zmieniała się praktyka życia pojedynczych ludzi i całych społeczeństw. Myślenie chrześcijan było zanieczyszczane przez astrologię, której towarzyszyła alchemia: materialna, duchowa i społeczna. Nieortodoksyjne myślenie zawsze było powiązane z niepokojami społecznymi³⁵. Astrologia przyczyniała się do tego bardzo konkretnie, usprawiedliwiając bunt społeczny wpływem gwiazd, których układu człowiek nie potrafi zmienić. Nowa mentalność pojawiła się też w teologii. Pod wpływem nominalizmu znikły wielkie systemy, a nowe odkrycia przynosiły ze sobą nowe zagadnienia szczegółowe, widziane jako odrębne, niezależne od siebie³⁶.

Nowe odrywanie starożytnej astrologii prowadziło do wzmacniania filozoficznego determinizmu i necesytaryzmu, odbierało człowiekowi jego wolność, czyniło go zależnym od ruchu gwiazd³⁷. Z drugiej strony, nowe odkrycia geograficzne i postęp techniki destabilizowały ustalony porządek społeczny³⁸. Dwie przeciwstawne sobie tendencje powodowały narastanie chaosu w sferze myśli i w płaszczyźnie życia społecznego. Z astrologią zawsze idzie w parze alchemia, która nie ogranicza się do działania w sferze materii, lecz przemienia sposób myślenie a ostatecznie zmierza do przemian społecznych. Alchemia korzystała z sytuacji chaosu wywołanego nowymi odkryciami, natomiast horyzontem jej działań była wszech-jedność, czyli panteistyczny determinizm. Alchemicy „byli reformatorami; byli zaangażowani w poszukiwania klucza do tajemnych sił rządzących umysłem i materią”³⁹. Odpowiedź na źródło tych tajemnych sił dawała astrologia. Nic dziwnego, że wielu wybitnych myślicieli, uważających siebie za naukowców, interesowało się ruchem gwiazd, uważając je za obiekty żywe, albo kierowane mocą demonów. „Może się to wydawać paradoksalne, jednak wiara w magię i czary zawsze była (i być może jeszcze jest) związana z postępem. Zrodziła się pod wpływem renesansowego boomu na okultyzm. Kwiat

³⁴ Por. M. Avilés, *La teología española en el siglo XV*, w: *Historia de la Teología...*, s. 543.

³⁵ Por. B. Parera, *La teología...*, s. 497.

³⁶ Por. Tamże, s. 498.

³⁷ Zob. S. L. Jaki, *Science and Creation*, Edinburgh: Scottish Academic Press 1986, s. 163-187, 219-242.

³⁸ Por. P. A. Redpath, *Odyseja mądrości...*, s. 251.

³⁹ N. Davies, *Europa. Rozprawa historyka z historią (Europe. A history)*, Oxford University Press 1996), przekład Elżbieta Tabakowska, Kraków 2009, s. 572.

myślicieli, filozofów, uczonych, laików na progu modernizmu, dużo więcej czasu poświęcał na poszukiwania astrologiczne i demonologiczne, na wymienianie szczegółowych hierarchii aniołów i diabłów, na próby wynalezienia złota lub *homunculus*, niż dzisiaj przeznaczają się na to, co my uznajemy za działalność naukową⁴⁰. Przykładowo, astrologiem był Kartezjusz, który w gwiazdach odczytywał przeznaczenie człowieka. Pisał o tym w liście pisanym w Amsterdamie 10 maja 1632 roku⁴¹.

d) Nasza współczesność, począwszy od XIX wieku

W XIX wieku dokonał się kolejny renesans astrologii, a także renesans panteizmu. Żywym przykładem tych tendencji jest idealizm niemiecki. Astrologia stanowiła podstawę niemieckiej medycyny romantycznej. Wielu uczonych uważało, że choroba to samodzielny byt kosmiczny, wnikaający do ludzkiego ciała. Choroba uznawana była za zakłócenia w działaniu kosmosu. W wielu środowiskach wierzone, że przyroda jest żywą istotą, obdarzoną samoświadomością, że kosmos wpływa na ciało ludzkie za pośrednictwem ludzkiego ducha. Z tego względu, aby wyleczyć ciało, trzeba najpierw uzdrowić ducha⁴². Paralelizm makrokosmosu (wszechświat) i mikrokosmosu (człowiek), wypracowany przez wielkie cywilizacje starożytnego Wschodu, oznaczał, że czynniki pozasomatyczne (np. ruch gwiazd i planet) mogą spełniać funkcje regulatywne wobec procesów zachodzących w ludzkim ciele. Kształtowana przez idealizm niemiecki medycyna korzystała z astrologii, wprowadzając najpierw do swego języka pojęcia analogiczne do pojęć astronomicznych. „Tworzono kompendia medyczne, ujmujące ludzkie ciało wpisane w kosmiczny porządek równoległy, które zawierały opisy schorzeń w układzie anatomicznym (od stóp do głowy), przy czym poszczególne organy przyporządkowane były odpowiednim znakom zodiaku”⁴³.

Wpływ astrologii na fizykę przyjmuje teoria ewolucji, zwłaszcza w powiązaniu z panteistyczną ideą Związku Radzieckiego. Podobnie jak idealistycznych poglądach medycyny XIX wieku, jak dziś w nurcie New Age, tak w ZSRR łączono nauki przyrodnicze z mistyką. Opracowania fizyków z przełomu XIX i XX wieku, zainspirowały uczonych radzieckich do poszukiwań nieśmiertelności i wzbudziły nadzieję zdobycia jej dzięki skumulowaniu żywej materii (czyli pojedynczych ludzi) w wielki kolektyw obejmujący całe państwo⁴⁴. Tego rodzaju poglądy głosił sowiecki ideolog Bucharin, który przyznawał materii wszystkie cechy boskie⁴⁵. Gdy człowiek jest tylko materią to wpływ kosmosu na człowieka jest oczywisty. Odpowiednio też,

⁴⁰ R. Cammilleri, *Prawdziwa historia inkwizycji*, tłum. B. Żurowska, Kraków 2005, s. 130.

⁴¹ Por. J. Fueyo, *La vuelta...*, s. 117.

⁴² Por. B. Płonka-Syroka, *Niemiecka medycyna romantyczna*, wyd. 2, Warszawa 2007, s. 198.

⁴³ Tamże, s. 199.

⁴⁴ Zob. N. Umow, *Ewolucja świata żywego a zadanie proletariatu myśli i woli*, Moskwa 1906.

⁴⁵ N. Bucharin, *Etiudy*, Leningrad 1932, s. 137. Dziś fizyka utożsamiana energię z ruchem powiązany z masą ($E = mc^2$). Masa i ruch tworzą przestrzeń, która jest polem energii.

astrologia nie jest fantazją, lecz czymś oczywistym, wynika wprost z światopoglądu materialistycznego⁴⁶. Tego rodzaju poglądy to czysty lamarkizm, w którym proces dziejowy ludzkości jest sprzęgnięty z elektromagnetycznym promieniowaniem docierającym na Ziemię z Kosmosu⁴⁷.

Astrologia przekształca ludzkość w firmament gwiazd, w sensie kulturowym (gwiazdy filmu i telewizji) i w sensie ontycznym – człowiek jest materią kosmiczną, gwiazdy są obiektami myślącymi⁴⁸. Z tego względu, konsekwentny materializm podkreśla totalną równość również w kwestii społecznej: zanik płci, zanik indywidualnego myślenia, identyczność totalna. Materia jest jedna, jej intelekt aktywny jest wspólny dla całego Wszechświata. Cała społeczność to jedna i ta sama materia, to jedno wielkie materialne „Ja”. Coś takiego, jak samodzielnie myśląca jednostka nie istnieje. Jest tylko inteligencja uniwersalna. Wszystkie indywidualne „ja” są identyczne z jedną wielką osobowością wszechkosmiczną⁴⁹. Odrzucenie substancji duchowej transcendentnej wobec materii, prowadzi do panteizmu, w którym astrologia staje się ważnym narzędziem poznania świata i człowieka, a wreszcie jedynie słuszną doktryną.

Materializm zawsze złączony jest z wiarą w boskość kosmosu. Oficjalnie materialiści odżegnują się od wszelkich wierzeń, jednak w rzeczywistości są zwolennikami astrologii. Pustka po religii monoteistycznej zostaje zapełniona przez zawierzenie swego losu wróżkom i horoskopom. Odrzucenie teologii, czyli refleksji rozumnej nad treścią wiary, prowadzi do intelektualnej naiwności, do bezrozumnego, irracjonalnego akceptowania fantazji. Człowiek pozbawiony Opatrzności Bożej przyjmie cokolwiek, oddaje się pod opiekę gwiazd. Efektem wiary w astrologię jest zniszczenie wolności, zniewolenie, oddanie się w niewolę determinizmowi kosmicznemu⁵⁰. Materialista sądzi, że może panować nad wszystkim. Tymczasem we Wszechświecie nie jest ważna jego mikroskopijna cząstka, lecz całość. Cząstka podlega całości. Sprawdziło się to na przykładzie Fausta z poematu Goethego. Pseudo-astrolog Faust chciał posiąść wiedzę i moce astrologa, ale mu się to nie udało. Człowiek nie potrafi zapanować nad mocami gwiazd. Jest wręcz odwrotnie, to nieznanne moce wciągają człowieka w swój obłądny taniec, z którego nie można się uwolnić. Materialista dąży do panowania nad całym światem, ale jest to nieosiągalne, więc ogranicza się do panowanie nad ludzkością⁵¹.

Astrologiem był Hegel, który dostrzegał wpływ gwiazd na dzieje ludzkości, co widoczne jest przede wszystkim w sytuacjach rewolucyjnych⁵². Entuzjastą astrologii

⁴⁶ Zob. W. Jeremiejew, *Czertioż antropokosmosa*, Moskwa 1993, s. 164.

⁴⁷ Por. A. Pomorski, *Duchowy proletariusz. Przyczynek do dziejów lamarkizmu społecznego i rosyjskiego komunizmu XIX-XX wieku (na marginesie antyutopii Andrieja Platonowa)*, Warszawa 1996, s. 161.

⁴⁸ Por. J. Fueyo, *La vuelta...*, s. 441.

⁴⁹ Por. Tamże, s. 444.

⁵⁰ Por. L. Lavaud, *Opatrzność otwarta na ryzyko wolności*, „Communio” 6 (2002), s. 108.

⁵¹ Por. W. Szturc, *Faust Goethego. Ku antropologii romantycznej*, Kraków 1995, s. 11.

⁵² Por. J. Fueyo, *La vuelta...*, s. 117.

był Adolf Hitler. Swastyka była związana z tajną wiedzą astrologiczną⁵³. Wódz nazistów słyszał głosy i być im posłuszny⁵⁴. Łącznie z astrologią interesowały go: religie Wschodu, joga, okultyzm, hipnotyzm⁵⁵. Uważał się za narzędzie w rękach sił kosmicznych w celu mutacji ludzkiej rasy. Rdzeniem rasy nadludzi mieli być aryjczycy⁵⁶. Narodowy socjalizm niemiecki powiązany był od początku z *Thule Gesellschaft*, w którym działali Dietrich Eckhart i Rudolf Hess. Później dołączyli się do nich ideolog Alfred Rosenberg i geopolityk Karl Haushofer⁵⁷. „Hitler wierzył głęboko w astrologię i nie podejmował żadnych poważniejszych przedsięwzięć politycznych i militarnych bez uprzedniej konfrontacji swych zamierzeń z własnym horoskopem”⁵⁸.

Astrologia nie ogranicza się do badania ruchów gwiazd, ma zawsze jakiś aspekt praktyczny, jest narzędziem do panowania nad światem w sposób bezpośredni, wykorzystując moc całego kosmosu.

Podsumowanie

Gwiazdy fascynowały człowieka zawsze. Od zarania dziejów człowieka fascynowała władza nad otaczającą go przyrodą, nad ludźmi i nad całym kosmosem. Biblijny Adam chciał panować nawet nad Bogiem. W historii dostrzec można nieustanne zainteresowanie się astrologią, które było szczególnie widoczne w niektórych ośrodkach a także w nurtach myśli przewijających się przez wieki. Niektórzy ludzie wprost uważani byli za astrologów, albo byli astrologią zafascynowani.

Fascynacja gwiazdami, powiązana z ezoteryzmem i pogańskimi wierzeniami, jest odwrotnie proporcjonalna do żywej wiary w Boga Stworzyciela. Często ateizm jest powiązany z tajemnymi wierzeniami, a materializm z astrologią. Jeżeli istnieje tylko materia, a człowiek jest materią myślącą, to powinien panować nad sobą, czyli nad częścią materii tworząca ciało ludzkie. Skoro materia jest tylko jedna, to panowanie nad swoim ciałem i panowanie nad gwiazdami niczym się nie różnią. Jeżeli materia wszechświata jest myśląca, to słuszne jest także działanie w drugą stronę, gwiazdy kierują losem człowieka. Każde miejsce wszech-materii oddziałuje na inne jej miejsce.

Astrologią fascynowali się ludzie, którzy mieli wielką władzę nad innymi ludźmi i dokonali wiele zła. Całe społeczeństwa, organizacje, państwa w astrologii widziały źródło swej potęgi, poddawały się jej wskazaniom i kształtowały według nich siebie i cały świat.

Astrologia rozwijała się w różnych ośrodkach w całych dziejach ludzkości. Wspólnym wyznacznikiem jej wszelkich odłamów jest panteizm.

⁵³ Por. F. Ribadeau-Dumas, *Tajemne zapiski magów Hitlera*, przeł. Z. Siewak-Sojka. T. Papis-Gruszczyńska, Warszawa 1992, s. 17.

⁵⁴ Por. Tamże, s. 21.

⁵⁵ Por. Tamże, s. 28.

⁵⁶ Por. L. Pauwels i J. Bergier, *La Matin des Magiciens*, Paris 1960, s. 282 i n.

⁵⁷ Por. J. Fueyo, *La vuelta...*, s. 415.

⁵⁸ F. King, *Szatan i swastyka. Okultyzm w partii nazistowskiej*, tł. J. Moderski i T. Olszewski, Poznań 1966, s. 12.